

TA'MIRSHUNOS OLIM ABDUG'ANI ABDURAZAQOV 95 YOSHDA

Akmaljon Fozilovich O'lmasov
akmaljonu@gmail.com
O'zR FA San'atshunoslik instituti

Annotatsiya: Mazkur maqola O'zbekistonda restavratsiya fanining shakllanishi va rivojlanishida sezilarli hissa qo'shgan kimyogar-restavrator, tarix fanlari doktori, professor Abdug'ani Abdurazakovning ilmiy merosi va amaliy faoliyatiga bag'ishlangan. Unda olimning hayot yo'li, Afrosiyob devoriy suratlarini saqlashdagi xizmatlari, laboratoriya tashkil etishdagi tashabbuslari, shishasozlik tarixini o'rganish borasidagi ilmiy tadqiqotlari hamda milliy restavrator kadrlar tayyorlashga qo'shgan hissasi batafsil yoritiladi. Shuningdek, A.Abdurazakov rahbarligi davrida ishlab chiqilgan innovatsion konservatsiya va mustahkamlash usullari, arxeologik yodgorliklarni asrashdagi tajribalari tahlil qilinadi. Maqola olimning 95 yillik yubileyi munosabati bilan uning ilmiy maktabi va merosi O'zbekiston madaniy merosini saqlash jarayonidagi muhim bosqich sifatida qayta baholanadi.

Kalit so'zlar: Abdug'ani Abdurazakov, restavratsiya, Afrosiyob, devoriy suratlar, kimyoviy-texnologik tadqiqotlar, konservatsiya, arxeologik yodgorliklar, shishasozlik tarixi, Samarqand arxeologiya instituti, madaniy merosni saqlash

SCIENTIST OF REPAIR ABDUGANI ABDURAZAKOV AT 95

Akmaljon Fozilovich Olmasov
akmaljonu@gmail.com
Institute of Art History, Academy of Sciences of Republic of Uzbekistan

Abstract: This article is dedicated to the scientific legacy and professional contributions of Abdugani Abdurazakov, Doctor of History, professor, chemist-restorer, and one of the pioneering figures in the development of conservation science in Uzbekistan. The study outlines his life path, his crucial role in the preservation of the Afrasiab wall paintings, and his leadership in establishing the chemical-technological laboratory that became a center for archaeological conservation in Samarkand. Special attention is given to his research on the history and technology of ancient and medieval glass production in Central Asia, as well as his innovative approaches to the conservation and consolidation of archaeological materials. The article also highlights his outstanding contribution to the training of professional restorers in Uzbekistan and his influence on the institutional formation of conservation studies. Commemorating his 95th anniversary, the paper reevaluates

Abdurazakov's scientific school and his lasting impact on preserving the cultural heritage of Uzbekistan.

Keywords: Abdugani Abdurazakov, conservation, Afrasiab, wall painting, chemical-technological research, archaeology, glassmaking history, Samarkand Archaeological Institute, cultural heritage preservation

Ilm-fanda o'z mehnatiga, ilmiy-ijodiy yutuqlariga, O'zbekiston madaniy merosini asrab-avaylashga bebaho hissa qo'shgan fidoyilik timsoliga aylangan nomlar bor. Ana shunday nomlardan biri atoqli kimyogar-restavrator, tarix fanlari doktori, professor, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan arbobi Abdugani Abdurazakovdir. Bu yil ustozning 95 yillik yubileyi doirasida, biz nafaqat ularning ilmiy yutuqlarini, balki O'zbekiston madaniy merosini asrab-avaylashdagi beqiyos rolini ham e'tirof etib o'tamiz.

Professor A.A. Abdurazakovning ilmiy merosiga bag'ishlangan ishlar avval ham yozilgan. Xususan, ular qatorida olimning shogridlaridan biri, kimyogar-restavrator, kimyo fanlari nomzodi M.A. Reutovanning 1995 yilda chop qilingan maqolasini ta'kidlash joiz [4, 2-14 b.]. Ustozning 65-yilligiga bag'ishlangan mazkur maqolada muallif birinchi marta olimning ilmiy va amaliy faoliyatini bir necha asosiy bosqichlarda ochib bergan. Jumladan, olimning Samarqand arxeologiya institutining kimyoviy-texnologik laboratoriyasini tashkil etishga qo'shgan hissasini, Afrosiyob devoriy suratlarini restavratsiya qilish va qadimiy hunarmandchilik texnologiyalarini o'rganish sohasidagi tadqiqotlarining ahamiyatini ta'kidlagan. Biroq, ushbu nashr faqat 1990-yillarning o'rtalarigacha bo'lgan davrni qamrab oladi va, tabiiyki, olimning keyingi bir necha o'n yilliklarda amalga oshirgan ishlarining ko'lamini aks ettirmaydi. Shu bilan birga, A.A. Abdurazakovning so'nggi o'ttiz yillikdagi hissasi sezilarli darajada kengaydi. Olim qadimgi shishasozlikni o'rganishni davom ettirib, fundamental monografiya tayyorladi. Shuningdek, restavratsiya kadrlarni tayyorlashda ishtirok etdi va moddiy merosni saqlash metodologiyasini rivojlantirishga katta hissa qo'shdi. Uning 95 yoshga to'lishi munosabati bilan uning ilmiy faoliyatining to'liq qayta baholash va anglash zarurati tug'ildi.

Abdurazakov Abdugani Abdurazakovich 1930 yil 8 yanvarda Toshkent viloyatining Qibray tumanida dehqon oilasida tug'ilgan. 1950 yilda Kimyo-mexanika texnikumini, 1956 yilda esa O'rta Osiyo politexnika instituti (hoz. Toshkent Davlat texnika universiteti) Kimyo-texnologiya fakultetining muhandis-texnolog mutaxassisligi bo'yicha tamomlagan.

A.A. Abdurazakov asosiy mehnat faoliyatini 1956 yilda Toshkent sanoat texnikumida qurilish materiallari bo'yicha o'qituvchi lavozimida boshlaydi. Ilmga chanqoqlik uni O'zbekiston Fanlar akademiyasi Kimyo institutiga chorlaydi va u 1959-1962 yillarda institutning kunduzgi bo'lim aspiranturasida tahsil oladi.

Aspiranturani tamomlagach, 1962 yildan 1966 yilgacha O'zbekiston Fanlar akademiyasi Kimyo instituti fizika-ximiya silikatlari laboratoriyasi kichik ilmiy xodimi, katta ilmiy xodimi lavozimlarida faoliyat yuritadi.

1966-1970 yillarda O'zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix va arxeologiya instituti laboratoriya mudiri, 1970 yildan 1997 yilgacha Samarqand arxeologiya institutida "Tarixiy yodgorliklar konservatsiyasi va ximik-texnologik tadqiqotlar" bo'limi boshlig'i lavozimida ishlaydi. Yarim asrdan ortiq mehnat, ilmiy izlanishlar, amaliy tajribalar A.A. Abdurazakovni yetuk mutaxassis, olim va kashfiyotchiga aylantirdi. Domlani restavratsiya sohasiga kirib kelishi Samarqanddagi Afrosiyob arxeologik yodgorligi bilan bog'liq. Chunki, 1965 yilda bu yerda Toshkentdan Samarqandga katta yo'l o'tkazilishi rejalashtirilgan va yo'lning bir qismi to'g'ri Afrosiyob yodgorligi hududidan o'tishi kerak bo'lgan. Shu maqsadda bu yerga og'ir texnikani jalb qilib qurilish ishlari boshlanadi. Nogahon shu yerdan o'tayotgan arxeologlar voqea joyidan chiqib qolishadi va buldozer surayotgan tuproq uyumlari orasida rang bilan qoplangan devor bo'laklariga ko'zi tushadi. O'sha zaxoti voqea guvohlari ishni to'xtashni talab qiladi va shu bilan birga zudlikda poytaxtga xabar qiladi.

Tez orada poytaxtdan Ya.G'ulomov boshchiligida komissiya keladi va yodgorlikning aynan yo'l o'tishi kerak bo'lgan qismida arxeologik qazishma ishlari boshlanib ketadi. Natijalar uzoq kuttirmaydi, asta-sekin ochilgan madaniy qatlamlardan turli arxeologik ashyolar topiladi. Albatta ular orasida polixrom devoriy suratlar o'zining maxobati, kompozitsion syujeti hamda yaxshi saqlangani bilan yuqori ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga arxeologlar oldida nozik va nafis san'at durdonalarini saqlab qolish muammosi ko'ndalang bo'ladi. Hajm jixatidan yirik suratlarni joyida qoldirish xavfli, ko'chirib olish uchun esa maxoratli restavratorlarga extiyoj seziladi. Bu masala hukumat darajasida hal qilinib, qisqa muddatda Respublikaning turli ilmiy-tadqiqot muassasalaridan kimyogarlar, rassomlar taklif qilinadi. Ular orasida bizning qaxramonimiz ham bor edi. Ular bilan birga uzoqdan borgan boshqa mutaxassislar ham avvaliga Toshkentdan Samarqandga qatnab ishlaydi. Devoriy suratlar va boshqa arxeologik ashyolarni restavratsiya qilish zarurati bu yerda maxsus laboratoriya tashkil qilishni taqozo etardi. Shu tariqa 1970-yilda Samarqandda O'zbekiston Fanlar akademiyasi tizimida mustaqil arxeologiya instituti tashkil topadi, keyinchalik unga Yaxyo G'ulomov nomi beriladi. Laboratoriya ishga tushgach qatnab ishlayotgan mutaxassilar oilalari bilan samarqandga ko'chib keladi va ular hayotida yangi sahifa boshlanadi.

Samarqand arxeologiya institutida tashkil topgan laboratoriyaga "Kimyoviy-texnologik tadqiqotlar va tarixiy yodgorliklarni saqlash" degan nom beriladi. Shu tariqa A.Abdurazakov va ularning jamoasining hayoti Samarqandda, ilmiy-amaliy faoliyati Afrosiyob va laboratoriyada davom etadi. Bundan ming yillardan ortiq vaqt

avval qurilgan Varxuman saroyi va undagi betakror san'at asarlari ko'pchilik singari qaxramonimiz hayotida ham muhim o'rin egalladi. bir necha o'n yillar davomida suratlar ochildi, tozalandi va kimyoviy yo'llar bilan bilan mustahkamlandi. Bu ishlarda ko'plab tajribalar qo'llanildi, suratlarini qotirish bo'yicha yangi ishlanmalar va usullar ishlab chiqildi. Bu borada o'sha paytdagi markaziy shaharlar Moskva va Leningrad (hoz. Sankt-Peterburg) va boshqa ittifoqdosh respublikalardan ham soha mutaxassislari kelib o'zaro tajriba almashdi.

Afrsiyob devoriy suratlari insoniyatning bebaho tarixiy va madaniy merosi sifatida qanchalik qadrlansa, laboratoriyaning ham Respublikada ko'zga ko'ringan ilmiy-tadqiqot instituti tashkil bo'lishi va restavratsiya sohasini rivojidadagi o'rni ham shunchalik ahamiyatlidir. Laboratoriya xodimlari faqatgina Afrosiyobda aniqlangan devoriy suratlar yoki boshqa arxeologik ashyolarni saqlab qolish bilan chegaralanib qolmadi. O'sha yillari Respublikaning deyarli barcha hududlarida keng miqyosdagi arxeologik izlanishlar olib borilar va tabiiyki topilayotgan ko'plab arxeologik ashyolarni o'z joyida mustahkamlash, transportirovka uchun qadoqlash zarur edi. Qolaversa, turli xom-ashyolardan yaratilgan osori-atiqalarni laboratoriyalarda kameral qayta ishlash va muzeylarga namoyishga qo'yish uchun eksponat shakliga keltirish ham kerak bo'ldi. Bu kabi ishlarni amalga oshirishda A.Abdurazakov rahbarligida o'z kasbining fidoyilari, tajribali mutaxassislari juda asqotdi. Ularning qo'lidan minglab sopol buyumlar, tangalar, tosh va loy-ganchdan ishlangan haykallar, devoriy suratlar, hayvon suyaklaridan ishlangan nozik buyumlar va turli boshqa ashyolar qayta jonlandi.

Laboratoriya mutaxassislari Sopollitepa, Jarqo'ton, Yerqo'rg'on, Bolaliktepa, Fayoztepa, Qoratepa, Dalvarzintepa, Munchoqtepa, Axsikent, Mingtepa, Toshkent Oqtepalari, Mingo'rik va boshqa ko'plab arxeologik yodgorliklarda olib borilgan arxeologik qazishmalarda bevosita ishtirok etdi. Eng asosiysi, ular topilgan ashyolarni restavratsiya va konservatsiya qilish bilan cheklanib qolmasdan, topilmalarni kimyoviy usullar bilan mustahkamlash usullari ustida izlanishlar olib bordi. Shuningdek, ularning fizik-kimyoviy xususiyatlarini o'rgandi, ular ustida ilmiy tadqiqotlar olib bordi. Xususan, A.Abdurazakov 1964 yilda "O'rta Osiyoning o'rta asr shishalarini kimyoviy-texnologik tadqiq etish" mavzusida nomzod dissertatsiyasini, 1993 yilda esa "O'rta Osiyoning qadimgi va o'rta asr shishasozlik tarixi" mavzusida doktorlik dissertatsiyasini muvaffaqiyatli himoya qiladi.

Muhandis, kimyogar-restavrator va tarixchi A.A. Abdurazakovning umr bo'yi olib borgan ilmiy va amaliy tadqiqotlarini to'rtta asosiy yo'nalishlarga ajratish mumkin. Birinchisi O'rta Osiyoning qadimgi hunarmandchilik turlaridan biri hisoblangan shishasozlik tarixini tadqiqi hisoblanadi. Olim O'zbekistondagi deyarli barcha arxeologik yodgorliklardan topilgan shisha buyumlarni fizik-kimyoviy tahlil

qilish, ularni boshqa tarixiy-madaniy hududlardagi turdoshlari bilan taqqoslash orqali kelib chiqishi va tayyorlash texnologiyalarini o'rgandi.

Professor A.A. Abdurazakovning ilmiy faoliyatida uning hamkasbi M.K. Kambarov bilan hammuallifligida 1975 yilda nashr qilingan "Afrasiyob devoriy suratlarini restavratsiyasi" monografiyasi munosib o'ringa ega [1, 85 b.]. Mazkur kitob O'zbekistonda qadimiy maxobatli devoriy suratlarni ilmiy o'rganish va saqlashga bag'ishlangan birinchi fundamental asar hisoblanadi. Unda milodiy VII asrga oid Afrosiyob saroy majmuasining noyob devoriy suratlarni o'rganish jarayonida to'plangan ko'plab eksperimental ma'lumotlar, jumladan bo'yoq va gips tarkibini tahlil qilishdan tortib, buzilish sabablarini aniqlash va ularni barqarorlashtirish usullarini ishlab chiqishgacha bo'lgan amaliy jarayonlar ilmiy tahlil qilinib, umumlashtirilgan. Mintaqaviy amaliyotda birinchi marta mualliflar polimer kimyosi, silikat texnologiyasi, biologiya va fizika usullarini arxeologik kuzatishlar bilan birlashtirgan holda keng qamrovli fanlararo yondashuvni qo'llaganlar. Asarda A.A. Abdurazakov rahbarligida ixtisoslashtirilgan restavratsiya laboratoriyasi tashkil etilishi, bo'yoq qatlamlarini mahkamlashning ish usullari ishlab chiqilishi va suratlarning saqlanishiga ta'sir qiluvchi iqlim omillari bo'yicha fundamental tadqiqotlar o'z ifodasini topgan. Natijada, bu ish nafaqat Afrosiyob devoriy suratlarini saqlash bo'yicha fundamental asar, balki O'zbekistonda restavratsiya fanini yanada rivojlantirish uchun uslubiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Professor Abdug'ani Abdurazakovning ilmiy faoliyatidagi eng yuksak asarlaridan yana biri o'zining ustoz, mashhur belorus fizik-kimyogar olimi M.A. Bezborodov hamda arxeolog olim Yu.A. Zadneprovskiylar bilan birgalikda 1963 yilda chop qilingan "O'rta Osiyoning qadimgi va o'rta asrlardagi shishasozligi" monografiya hisoblanadi [2, 244 b.]. Ushbu monografiya mil. avv. 2-ming yillikdagi dastlabki topilmalardan tortib, o'rta asrlarning oxirigacha mintaqada shishaning rivojlanishi bo'yicha ko'plab arxeologik, tipologik va kimyoviy-texnologik ma'lumotlarni umumlashtirgan fundamental tadqiqotdir. Kitob nafaqat shishaning shakllari, tipologiyasi va kimyoviy turlarini tizimlashtiradi, balki erish jarayonlari, xom-ashyo, ustaxona xususiyatlari va Markaziy Osiyo shishasozlik va qo'shni madaniyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni ham ochib beradi. Asarning o'ziga xos qiymati mahalliy an'ananing o'ziga xosligini va mo'g'ullar davridan ancha oldin erishilgan yuqori darajasini namoyish etishidadir. Bu yerda A.A. Abdurazakovning hissasi muhim: u shisha tadqiqotlari uchun kimyoviy-texnologik asos yaratdi, mintaqaning xom-ashyo bazalarini aniqladi va ishlab chiqarish siklini ilmiy qayta qurishni taklif qildi, bu uning ishini Markaziy Osiyoda hunarmandchilik va moddiy madaniyat tarixi bo'yicha keyingi tadqiqotlar uchun asosga aylantirdi.

Qaxramonimizning 2013 yilda chop qilingan "Qadimgi va o'rta asrlarda Markaziy Osiyoda shishasozlik tarixi" fundamental monografiyasi oldingi kollektiv

asarning mantiqiy davomi hisoblanadi [3, 430 b.]. Mazkur kitob muallifning yarim asrdan ortiq tadqiqotlarini ifodalaydi va O'zbekiston va unga tutash hududlardagi o'nlab yillar davomida to'plangan ko'plab arxeologik va laboratoriya ma'lumotlarini tizimlashtiradi. Olim asarda yozma manbalar, ko'plab arxeologik ma'lumotlar va fizik, kimyoviy va texnologik shisha tahlili natijalariga tayanib, shishasozlik tarixini ilmiy va fanlararo yondashuv bilan o'rgangan.

Kitobning asosiy yutuqlaridan biri Markaziy Osiyo shisha buyumlarining batafsil tipologik tasnifini yaratish va ularning kimyoviy turlarini qiyosiy tahlil asosida aniqlaganidadir. Muallif mintaqadagi eng qadimgi shisha buyumlar mil. avv. 2-ming yillikka, Markaziy Osiyodagi arxeologik majmualarda topilgan birinchi shisha munchoqlar esa mil. avv. X-asrga to'g'ri kelishini isbotlaydi. Abdurazakov Markaziy Osiyoda mustaqil shishasozlik milodiy birinchi asrlarda paydo bo'lganini va mo'g'ullardan oldingi davrda o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqqanini ishonchli tarzda ko'rsatadi. Shuningdek, asarda Shisha tayyorlash texnologiyalarini qayta tiklash, xom-ashyo tanlash, shixtalar tarkibi va o'rta asr ustaxonalarining ishlab chiqarish amaliyotiga alohida e'tibor qaratilgan.

Kitob nafaqat tarixiy tadqiqot sifatida, balki uslubiy ish sifatida ham qimmatlidir, xususan unda silikat oynalarni o'rganishning zamonaviy usullari, jumladan, ularning tarkibi, tuzilishi va ishlab chiqarish texnologiyasi batafsil bayon etilgan. Arxeologiya, kimyo va texnologiya tarixini birlashtirgan ushbu nashr Markaziy Osiyo hunarmandchilik an'analarini o'rganishga muhim hissa qo'shadi va mintaqaviy madaniyatlarning texnik darajasi haqidagi tushunchamizni kengaytiradi.

90-yillarning oxirlarida hayotning zalvorli sinovlarimi yoki mamlakatdagi iqtisodiy-ijtimoiy vaziyatmi ko'pchilik qatori domlani ham o'zining tug'ilib o'sgan maskaniga qaytishga undaydi. Lekin, umrini ilm-fanga bag'ishlagan va dilida tugib qo'ygan orzu-maqсадlarini ro'yobga chiqarish istagi ularni oliy o'quv dargohi tomon chorlaydi. Shu tariqa, A.Abdurazakov 1997 yildan Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn institutida pedagoglik faoliyatini boshlaydi. dastlab institutning "Interer va ta'mirlash" kafedrasida, oradan bir o'tib "Me'moriy yodgorliklar bezagini ta'mirlash" kafedrasida professori, kafedra mudiri lavozimlarida ishlaydi. 1999 yilda domlani eng asosiy orzularidan biri amalga oshadi desak mubolag'a bo'lmaydi. Sababi, o'z vaqtida Respublikada restavrator mutaxassisligi tanqis bo'lib, ularni tayyorlash uchun maxsus o'quv dargohi deyarli yo'q edi. Ularni say'i-harakati va tashabbusi bilan shu yili mazkur institutda yangi mutaxassislik - "Amaliy san'a asarlarini ta'mirlash" bakalavr yo'nalishi ochiladi va ilk talabgorlarni qabul qiladi. Maqola muallifi ham aynan shu yo'nalishga birinchilardan bo'lib kirgan va uni muvaffaqiyatli tamomlagan bitiruvchilardan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda san'at asarlarini, xususan arxeologik ashyolarni restavratsiyasi bo'yicha tashkil qilingan ilk ta'lim yo'nalishida mutaxassislik fanlari asosan amaliy

bo'lib, talabalar o'zlariga biriktirilgan arxeologik ob'ektlarni loyihalash va uni ashyoda ta'mirlash singari vazifalarni bajarardi. Qo'shimcha tarzda o'tiladigan nazariy fanlar talabalarni bilimlarini oshirish bilan birga, ta'mirlanayotgan ashyolarni qadr-qimmatini anglash, ularni yaratishda ishlatilgan xom-ashyolarning texnik-texnologik xususiyatlarini bilishga xizmat qiladi. Albatta yangi yo'nalish avval mavjud bo'lmagan yangi o'quv dasturlari, ma'ruza matnlari va boshqa o'quv-metodik qo'llanmalarni talab qilar edi. Bu ishlarda yo'nalishning asoschisi A.Abdurazakov bosh-qosh bo'ldi va nazariy fanlarni o'z bo'yniga oldi. Amaliy darslarga me'moriy yodgorliklar bezaklarini ta'mirlash bo'yicha shu institutni tamomlab pedagoglik faoliyatlarini boshlagan tajribali katta o'qituvchilar F.X. Islomov va Z.Sh. Dosmetovalar taklif qilindi. Keyinchalik ular safiga domlarning birinchi shogirdlaridan biri, Samarqand arxeologiya instituti ko'p yillar birga ishlagan, restavratsiya sohasida suyagi qotgan kimyogar-restavrator, kimyo fanlari nomzodi Sh.I. Ilxomov kelib qo'shildi. Shuningdek, talabalarda arxeologiya va san'atshunoslik yo'nalishlarida ham malaka va ko'nikmalarini oshirish maqsadida kafedraga taniqli arxeolog olim, tarix fanlari nomzodi B.A. Turg'unov, restavratsiyadan ham xabari bor olim, san'atshunoslik fanlari doktori V.V. Luneva va boshqalar jalb qilindi.

Ezgu niyat bilan boshlangan har qanday mehnat zoye ketmaganidek, amalga oshirilgan ishlar o'zining ijobiy tez orada o'zining mevasini berishni boshladi. 2004 yildan yangi yo'nalish ilk bitiruvchilarini uchirma qilgan bo'lsa, yildan-yilga ularni soni ortib bordi. Mustaqil mamlakatga suv va havodek zarur mahalliy kadrlar birin-ketin kafedrani tamomlab, turli tashkilotlarda mehnat faolitiyani boshladi. Kimdir muzeyga, yana kimdir ilmiy-tadqiqot institutiga, ayrimlar esa o'quv dargohlariga yo'l oldi. O'z shogirdlari yutuqlaridan ilhomlanish domlaga kuch-g'ayrat berdi desak to'g'ri bo'lar. Chunki ular ko'p yillar institutda faoliyat olib bordilar bir necha o'nlab shogirdlar yetishtirdilar. Shu bilan birga domla ilm qilishdan ham charchamadilar va ko'plab maqolalar hamda monografiyalar chop qilishga muvaffaq bo'ldilar.

Madaniy merosni saqlashga qo'shgan hissasi va ilmiy yutuqlari uchun 2001 yilda davlatimiz tomonidan "O'zbekiston Respublikasi fan arbobi" faxriy unvoni berilgan.

A.Abdurazakovning O'zbekiston moddiy-madaniy yodgorliklarini saqlashdagi hissasini e'tirof etilganini yaqinda Samarqand shahrida o'tkazilgan "Markaziy Osiyo xalqlarining tarixiy-madaniy merosi ob'ektlarini saqlash va o'rganish bo'yicha fanlararo tadqiqotlar: yutuqlari va istiqbollari mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiya" ham isbotlaydi. Mazkur halqaro anjuman xususan, Ustozning 95-yillik yubileyi hamda Samarqand arxeologiya institutida faoliyat ko'rsatgan va bugungi kunda ham faoliyat olib borayotgan kimyogar-restavratorlar Sh.I. Ilxamovning 90-yilligi, M.A. Reutova va G.Axadovalarning 70-yillik yubileylariga bag'ishlandi.

Anjumanda ularning faoliyati e'tirofi yuqori baholanib, O'zteleradiokompaniya tomonidan xujjatli film ham namoyish qilindi [5].

Xulosa qilib aytganda, A.Abdurazaqovni haqli ravishda O'zbekistonda restavratsiya fanining kashshoflaridan biri sifatida e'tirof etish mumkin. A.Abdurazakov butun umri davomida tarixiy merosni o'rganish, saqlash va tiklashga bag'ishladi. Uning rahbarligida nafaqat arxeologik, balki arxitektura yodgorliklarini konservatsiya va restavratsiya qilishning innovatsion usullari ishlab chiqildi va amalga oshirildi. Buning natijasida o'nlab arxeologik yodgorliklar, noyob topilmalar va me'morchilik durdonalari saqlab qolindi. Ularning faoliyati nafaqat o'tmishning qimmatli osori-atiqalarini saqlab qoldi, balki mamlakatda restavratsiya fanining yanada rivojlanishiga zamin yaratdi. Eng asosiysi, amalga oshirilgan ishlar kelajak avlodlar uchun tarixning bebaho dalillarini saqlab qolish imkonini berdi. O'ylaymizki, ustozning murakkab va mashaqqatli, shonli va sharaflil hayoti, ilmiy-ijodiy yo'li hamda ilm-fanga bo'lgan fidoiyligi kelajak avlodga o'ziga xos maktab yo'lini o'taydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абдуразаков А.А., Камбаров М.К. Реставрация настенных росписей Афрасиаба. - Ташкент: «ФАН», 1975. - 85 с.
2. А.А. Абдуразаков, М.А. Безбородов, Ю.А. Заднепровский Стеклоделие Средней Азии в древности и средневековье. - Ташкент: «ФАН», 1963. - 244 с.
3. Абдуразаков А.А. Историю стеклоделия Центральной Азии в древности и Средневековье. Ташкент, 2013. - 430 с.
4. Reutova M.A. Professor Abdug'ani Abdurazaqoning hayot yo'li va ilmiy faoliyatiga // O'rta Osiyo xalqlarining moddiy-madaniy merosi namunalarini ta'mirlash, qadimgi va o'rta asr hunarmandchiligi texnologiyasi muammolari. T.f.d. A.A. Abdurazakovning 65-yilligiga bag'ishlangan Xalqaro konferensiya materiallari. - Samarqand, 1995. - B. 2-14.
5. Реутова М.А., Улмасов А.Ф. Самаркандская школа реставрации Института археологии им. Я. Гулямова // Markaziy Osiyo xalqlarining tarixiy-madaniy merosi ob'ektlarini saqlash va o'rganish bo'yicha fanlararo tadqiqotlar: yutuqlari va istiqbollari mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiya. - Samarkand, 2025.